УДК 342.56:347.962
DOI https://doi.org/10.51989/NUL.2026.4.38

ДОЦІЛЬНІСТЬ ВКЛЮЧЕННЯ ПОМІЧНИКІВ СУДДІВ ДО КОЛА СУБ'ЄКТІВ, ВИЗНАЧЕНИХ ПУНКТОМ 1 ЧАСТИНИ 1 СТАТТІ 3 ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ»

Мамедова Ельміра Гудрат кизи,
orcid.org/0009-0004-4194-4654
здобувачка вищої освіти факультету прокуратури
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
головний спеціаліст відділу з питань запобігання та виявлення корупції
Головного управління Пенсійного фонду України у м. Києві

Статтю присвячено комплексному аналізу проблеми визначення кола суб'єктів на яких поширюється дія антикорупційного законодавства України крізь призму доцільності включення помічників суддів до переліку осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. На основі дослідження чинного нормативно-правового регулювання, фактичного змісту діяльності та повноважень помічників суддів встановлено, що їх фактичний статус, характер виконуваних ними функцій, зокрема підготовка проєктів судових рішень, доступ до матеріалів справ, взаємодія з учасниками судового процесу, може створювати можливості для участі у корупційних діяннях. Особливу увагу приділено проблемі латентності корупційних правопорушень у судових органах та ролі помічників суддів у реалізації корупційних схем. Запропоновано можливі напрями законодавчого врегулювання шляхом включення помічників суддів до кола суб'єктів, на яких поширюється дія антикорупційного законодавства, або віднесення їх до категорії державних службовців.

Авторське бачення запропонованих законодавчих змін матиме на меті формування цілісного та узгодженого механізму правового регулювання, що дозволить усунути наявні прогалини у сфері антикорупційного контролю, мінімізувати корупційні ризики у діяльності помічників суддів. Крім того, запропоновані зміни матимуть виразний превентивний характер та сприятимуть зміцненню довіри суспільства до судових органів.

Ключові слова: *корупція, судові органи, помічники суддів, запобігання корупції.*

Mamedova Elmira. The advisability of including judge's clerks among the entities specified in Paragraph 1 of Part 1 of Article 3 of the Law of Ukraine "On the Prevention of Corruption"

This article is devoted to a comprehensive analysis of the issue of determining the scope of entities subject to Ukraine's anti-corruption legislation, through the lens of the advisability of including judicial assistants in the list of persons authorized to perform functions of the state or local self-government. Based on a study of current legal regulations, the actual nature of the activities and powers of judicial assistants, it has been established that their actual status and the nature of the functions they perform–in particular, the preparation of draft court decisions, access to case files, and interaction with participants in court proceedings–may create opportunities for involvement in corrupt acts. Particular attention is paid to the problem of the hidden nature of corruption offenses within the judiciary and the role of judicial assistants in the implementation of corruption schemes. Possible avenues for legislative regulation are proposed, such as including judicial assistants among the entities subject to anti-corruption legislation or classifying them as civil servants.

The author's vision for the proposed legislative changes is aimed at establishing a comprehensive and coordinated legal framework that will eliminate existing gaps in anti-corruption oversight and minimize corruption risks in the work of judicial assistants. In addition, the proposed changes will have a clear preventive nature and will help strengthen public trust in the judicial system.

Key words: *corruption, judiciary, judicial assistants, corruption prevention.*

Вступ. Корупція традиційно розглядається як одне з найбільш деструктивних соціально-правових явищ, що має системний характер та негативно впливає на функціонування державних інституцій, економічну стабільність і рівень суспільної довіри до органів державної влади. Особливої актуальності вказана проблема набуває в умовах воєнного стану, запровадженого в Україні у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації проти України. Вказані обставини суттєво підвищують значущість ефективного функціонування антикорупційних механізмів, оскільки в умовах концентрації ресурсів на потребах оборони, забезпечення національної безпеки будь-які корупційні прояви не лише підривають економічну спроможність держави, а й становлять безпосередню загрозу її національним інтересам. У цьому контексті особливого значення набуває належне нормативне визначення кола суб'єктів, на яких поширюється антикорупційне законодавство.

Постановка проблеми. До 2016 року помічники суддів мали статус державних службовців, однак після внесення змін до законів «Про державну службу» [1] та «Про судоустрій і статус суддів» [2] цей статус було скасовано. Крім того, з набранням чинності ЗУ «Про розвідку» [3], помічники суддів були виключені з переліку суб'єктів декларування. Разом з тим, така законодавча конструкція породжує низку практичних проблем. Зокрема, спеціальним суб'єктом значної частини корупційних правопорушень є особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Водночас фактичний статус і функціональне навантаження помічників суддів свідчать про їх тісну інтегрованість у процес здійснення правосуддя. Практика правозастосування також свідчить про наявність численних випадків залучення помічників суддів до реалізації корупційних схем, що додатково актуалізує питання перегляду їхнього правового статусу в контексті антикорупційного законодавства. У зв'язку з викладеним постає обґрунтована необхідність нормативного перегляду підходів до визначення кола суб'єктів, передбачених п. 1 ч. 1 ст. 3 ЗУ «Про запобігання корупції», зокрема в частині включення до цього переліку помічників суддів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблеми запобігання корупції присвятили свої наукові праці такі науковці як О.О. Дудоров, В.А. Завгородній, В.М. Трепак, М.І. Хавронюк та інші. Проте незважаючи на наявність значної кількості досліджень у сфері протидії корупції в судових органах, питання участі помічників суддів у корупційних діяннях залишається недостатньо дослідженим та має фрагментарний характер, що зумовлює необхідність його комплексного наукового дослідження в рамках цієї статті. Зокрема, потребують поглибленого аналізу їх фактична роль у механізмах корупційної взаємодії, їх обов'язки у процесі підготовки проектів рішень, а також обґрунтованість віднесення цієї категорії осіб до суб'єктів, на яких поширюється дія антикорупційного законодавства.

Виклад основного матеріалу. Помічники суддів за своїм фактичним становищем перебувають у безпосередній наближеності до суб'єктів владних повноважень. Зміст їхньої діяльності не обмежується суто технічним або допоміжним характером, адже вони беруть участь у підготовці проєктів судових рішень, аналізі матеріалів справ, узагальненні судової практики, комунікації з учасниками судового процесу, за відсутності секретаря судового засідання виконують його функції тощо. Такий обсяг повноважень, поєднаний із тісною взаємодією з суддею, підвищує корупційні ризики. Водночас відсутність у помічників суддів статусу осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, призводить до того, що на них не поширюється низка антикорупційних обмежень і заборон, деякі види цивільно-правової, адміністративної та, за зокрема, кримінально-правової відповідальності за корупційні правопорушення.

Чинна редакція п. 1 ч. 1 ст. 3 ЗУ «Про запобігання корупції» на сьогоднішній день, хоча й відповідає формальним вимогам антикорупційного законодавства, але не повною мірою охоплює всіх осіб, які можуть бути залучені до корупційних схем. Аналіз судової практики додатко-

во підтверджує наявність корупційних ризиків у судових органах. У матеріалах кримінальних проваджень доволі часто фігурують помічники суддів як співучасники, зокрема, у справах пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди. Більше того, з окремих судових рішень вбачається, що помічники суддів виступають посередниками між суддею та заінтересованими особами або беруть участь у розподілі неправомірної вигоди [4; 5].

Крім того, оприлюднені матеріали антикорупційними активістами й громадськими організаціями, свідчать про підвищений рівень корупційних ризиків у судових органах, вчинених саме помічниками суддів [6; 7; 8], що у свою чергу підтверджується судовою практикою, коли помічник судді після ознайомлення з матеріалами судової справи, усвідомлюючи, що згідно зі своєю посадовою інструкцією він зобов'язаний здійснювати контроль за дотриманням процесуальних строків розгляду справ і повідомляти суддю про їх сплив, прийняв рішення використати надані йому повноваження у власних корисливих цілях. Зокрема, він мав намір одержати від особи, яка притягується до адміністративної відповідальності неправомірну вигоду за вчинення дій із використанням свого становища, спрямованих на сприяння уникненню притягнення останнього до адміністративної відповідальності шляхом умисного затягування строків судового розгляду [9; 10].

Окремої уваги заслуговує розгляд законопроєкту № 13448 від 4 липня 2025 року, яким пропонувалося надати помічникам суддів та секретарям судових засідань можливість направляти запити та отримувати інформацію з Єдиного державного демографічного реєстру, інших державних реєстрів, інформаційних систем. Комітет Верховної Ради України з питань правової політики не підтримав зазначений законопроєкт. Під час обговорення законодавчої ініціативи народними депутатами наголошувалося, що в умовах недостатнього фінансування апаратів судів надання широкого доступу до державних реєстрів помічникам суддів та секретарям судового засідання може створювати додаткові можливості для зловживань та корупційних проявів.

Таким чином, сама позиція комітету свідчить про існування корупційних ризиків, пов'язаних із діяльністю помічників суддів у разі розширення їх доступу до інформаційних ресурсів [11]. Водночас, зазначене породжує певну неузгодженість: з одного боку, визнається можливість виникнення корупційних ризиків у діяльності помічників суддів, а з іншого – на них не поширюється дія антикорупційного законодавства, як один із ключових інструментів запобігання корупції.

Крім того, на експертному обговоренні «Помічники суддів: правовий статус та місце у судовій системі», було перераховано можливі корупційні ризики, які виникають за умови, коли у помічника судді немає статусу державного службовця [12].

Судова влада, здійснює значний вплив на реалізацію прав і свобод людини і, відповідно, залишається однією з найбільш уразливих сфер до корупційних проявів. При цьому специфіка функціонування судових органів об'єктивно ускладнюють виявлення та документування корупційних діянь.

Важливо підкреслити, що значна частина корупційних правопорушень у судових органах має латентний характер. Це зумовлено як небажанням учасників процесу повідомляти про факти корупційних проявів через можливі негативні наслідки, так і складністю доведення протиправної поведінки осіб, які залучені до здійснення правосуддя або перебувають у безпосередній наближеності до суддів. Про високий рівень латентності таких діянь можуть свідчити і факти притягнення суддів до кримінальної відповідальності, зокрема за незаконне збагачення. За цих умов діяльність працівників патронатних служб судових органів, які не охоплені повноцінним антикорупційним контролем, додатково ускладнює ситуацію. Вони можуть виступати своєрідною «ланкою», через яку реалізуються корупційні домовленості. Така практика не лише сприяє збереженню латентності корупційних проявів у судових органах, а й підриває ефективність чинних механізмів протидії корупції, зумовлюючи потребу в їх подальшому вдосконаленні [13, с. 136].

Показовим у цьому контексті є повідомлення про підозру колишньому голові

Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду та його помічнику. За даними слідства, у 2021–2022 роках колишній суддя набув активи загальною вартістю близько 26 млн гривень. З метою приховування їх походження та фактичного власника відповідні активи офіційно реєструвалися на його помічника та його матір [14].

Обгрунтованою на перший погляд вбачається теза про те, що помічники суддів відповідно до вимог ст обсягу своїх повноважень не можуть вчиняти дій, які надають можливість здійснювати корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення. Крім того, вони не можуть давати вказівки державним службовцям. Втім, така теза не є повною мірою правильною. Формальне заперечення наявності у помічників суддів вищенаведених функцій функцій не виключає існування реальних можливостей для вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень. З метою спростування зазначеної тези доцільно звернутися до логіки чинного антикорупційного законодавства.

Так, дія ЗУ «Про запобігання корупції» поширюється на державних службовців незалежно від обсягу їх повноважень. Відповідно до ЗУ «Про державну службу», державні службовці поділяються на категорії «А», «Б» та «В», при цьому саме державні службовці категорії «В» у судових органах (наприклад, секретар судового засідання), як правило, не наділені правом ухвалення управлінських рішень, не мають підпорядкованих працівників. Попри це, вказана категорія державних службовців беззаперечно підпадає під дію антикорупційного законодавства, зокрема зобов'язані дотримуватися встановлених законодавством обмежень та нести відповідальність за корупційні правопорушення. Законодавець, поширюючи антикорупційні вимоги на державних службовців категорії «В», виходить не тільки з формального обсягу їх повноважень.

У цьому контексті виключення помічників суддів з кола суб'єктів на яких поширюється антикорупційне законодавство видається не зовсім правильним. За своїм фактичним становищем, доступом до інформації та залученістю до внутрішніх процедур судової діяльності помічники суддів нерідко мають навіть ширші можливості для участі у корупційних діяннях ніж державні службовці категорії «В».

Більше того, проаналізований мною вирок ВАКС у справі № 991/4967/25 додатково підтверджує, що помічники суддів фактично наділені повноваженнями, які створюють можливості для одержання неправомірної вигоди та спростовує тезу про відсутність у помічників суддів реального впливу на процес прийняття рішень та участі у корупційних схемах. Так, зі змісту вироку вбачається, що помічники суддів зверталися до консультанта суду з проханням за грошову винагороду здійснити авторозподіл судових справ на відповідних суддів, шляхом незаконного втручання в автоматизовану систему документообігу суду КП «Д-3». Крім того, помічники суддів передавали неправомірну вигоду за розподіл судових справ на визначених суддів та суддям за ухвалення позитивних рішень [15].

Водночас вищенаведені приклади, ймовірно, відображають лише частину корупційних ризиків у цій сфері, оскільки специфіка таких правопорушень, їх латентний характер, а також обмеженість механізмів виявлення та доказування зумовлюють існування значної кількості нерозкритих корупційних діянь.

Отже, твердження про відсутність у помічників суддів будь-яких повноважень, на які може бути здійснено корупційний вплив, не враховує реальних умов функціонування судових органів і потребує критичного переосмислення в контексті сучасних антикорупційних викликів.

Висновки. З урахуванням вищенаведеного, актуалізується існування комплексної проблеми, що потребує законодавчого врегулювання. Йдеться про необхідність внесення змін до п. 1 ч. 1 ст. 3 ЗУ «Про запобігання корупції» з метою перегляду підходів до визначення кола суб'єктів, на яких поширюється дія зазначеного Закону. У цьому контексті обґрунтованою видається доцільність включення помічників суддів до кола суб'єктів, на яких поширюється дія ЗУ «Про запобігання корупції», або ж віднесення помічників суддів до категорії державних службовців, що забезпечить поширення на них системи антикорупційних обмежень, заборон і механізмів контролю.

Запропоновані зміни сприятимуть усуненню наявних прогалин у правовому регулюванні, зниженню корупційних ризиків, а також формуванню цілісної та узгодженої системи запобігання корупції.

Подяка: автор висловлює окрему подяку ELSA Ukraine за високу оцінку цієї роботи та визнання її переможною у І Конкурсі наукових робіт з антикорупційного права у 2026 році.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text (дата звернення: 06.02.2026);

2. Про судоустрій та статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text (дата звернення: 06.02.2026);

3. Про розвідку : Закон України від 17.09.2020 № 912-IX URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text (дата звернення: 06.02.2026);

4. Вирок Вищого антикорупційного суду від 21.11.2024 р. справа №310/5055/19 URL : https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=123193489&red=1000038cc4f1971a482 fad492abcd0badc12e&d=5 (дата звернення: 06.02.2026);

5. Суд визнав помічника судді винною у зловживанні впливом за ч. 2 ст. 369-2 КК і пом'якшив вирок з ув'язнення на штраф у 12 тис грн [Електронний ресурс]. – URL : https://advokatpost.com/sud-vyznav-pomichnytsiu-suddi-vynnoiu-u-zlovzhyva nni-vplyvom-za-ch-2-st-369-2-kk-i-pom-iakshyv-vyrok-z-uv-iaznennia-na-shtr af-u-12-tys-hrn/ (дата звернення: 07.02.2026 р.);

6. На Закарпатті затримали помічника судді за підозрою у підробці документів для ухилення чоловіків від мобілізації [Електронний ресурс]. – URL : https://suspilne.media/uzhhorod/1029903-na-zakarpatti-zatrimali-pomicnika-su ddi-za-pidozrou-u-pidrobci-dokumentiv-dla-uhilenna-colovikiv-vid-mobilizaci i/ (дата звернення: 06.02.2026);

7. Помічник судді Овідіопольського суду затриманий за підозрою у хабарі на суму 1 000 [Електронний ресурс]. – URL : https://alternatyva.org/2025/06/02/pomichnyk-suddi-ovidiopolskoho-sudu-zatr ymanyi-za-pidozroiu-u-khabari-na-sumu-1-000/ (дата звернення: 06.02.2026);

8. Ошук замість обшуку: помічник судді заробляв на зливі інформації [Електронний ресурс]. – URL : https://pravo.ua/oshuk-zamist-obshuku-pomichnyk-suddi-pidzarobliav-na-zlyvi-informatsii/ (дата звернення: 06.02.2026);

9. Вирок Андрушівського районного суду Житомирської області від 13.01 2022 р. справа № 274/3368/18 URL : https://reyestr.court.gov.ua/Review/102578487 (дата звернення: 06.02.2026);

10. Вирок Вищого антикорупційного суду від 13.02.2023 р. справа №991/6746/22 URL : https://reyestr.court.gov.ua/Review/108909569 (дата звернення: 06.02.2026);

11. «Помічники суддів та секретарі судового засідання в умовах існуючих фінансових проблем можуть бути схильними до корупції» – Комітет ВРУ з питань правової політики [Електронний ресурс] URL : https://sud.ua/uk/news/publication/339776-pomoschniki-sudey-i-sekretari-sude bnogo-zasedaniya-v-usloviyakh-suschestvuyuschikh-finansovykh-problem-mogut-byt-podverzheny-korruptsii-komitet-vr-po-voprosam-pravovoy-politiki;

12. Помічникам суддів можуть надати статус держслужбовця і створити їх резерв [Електронний ресурс] URL : https://kn.su.court.gov.ua/sud1807/pres-centr/news/430697/;

13. Мамедова Е.Г. Методика виявлення прийняття пропозиції обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою судових органів. Аналітично-порівняльне правознавство. 2026. № 2. Частина 3. С. 131–137. URL : https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.02.3.18 (дата звернення: 03.04.2026);

14. Легалізація майна на 26 млн грн: підозра ексголові Касаційного господарського суду [Електронний ресурс] // Національне антикорупційне бюро України : офіц. вебсайт URL: https://nabu.gov.ua/news/legalizatciia-mayina-na-26-mln-grn-pidozra-eksgolovi-kasatciyinogo-gospodars-kogo-sudu/;

15. Вирок Вищого антикорупційного суду від 18.07.2025 справа №991/4967/25 URL : https://reyestr.court.gov.ua/Review/128944560 (дата звернення 19.07.2026);

16. Про запобігання корупції : Закон України від від 14.10.2014 № 1700-VII URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text (дата звернення 06.02.2026 р.);

17. Положення про помічника судді : Рішення Ради суддів України від 18.05.2018 р. № 21. URL : https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr021414-18#Text (дата звернення: 06.02.2026 р.);

18. У Кропивницькому помічники суддів зізналися в корупції і підробці рішення [Електронний ресурс]. – URL : https://www.kypur.net/u-kropyvnyczikomu-pomichnyky-suddiv-ziznalysya-v-k orupcziyi-i-pidrobczi-rishennya/ (дата звернення: 06.02.2026);

19. На Одещині викрито помічника судді, який вимагав хабар за закриття адміністративної справи [Електронний ресурс]. – URL : https://od.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_c=view&_t=rec&id=39 1110 (дата звернення: 06.02.2026).

Дата першого надходження статті до видання: 20.08.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.09.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 03.11.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)